

MARÍN: A HERÁLDICA DA VILA OS ESCUDOS EN PEDRA, TESTEMUÑAS MUDAS QUE FALAN DA HISTORIA

Por: Laureano Mayán Taboada

Aínda ao alcance da man, no tempo, a nosa Asociación sufría o falecemento do noso habitual colaborador Isidro M. De Malet y Andreu. Entusiasmado co noso labor cultural, ao traveso de "AUNIOS", participaba con gran entusiasmo ocupándose dos traballos coa Heráldica, tema no que era unha auténtica enciclopedia.

Co atrevemento que supón, pola miña parte, facer referencia a unha especialidade na que Isidro era un consumado mestre, hónrame dedicarlle este traballo a tan excelente profesional como extraordinaria persoa.

Estes valiosos temas históricos que requiren unha paciente e firme dedicación e unha laboriosa e difícil investigación, resultan tan complexos que as dificultades comezan xa ao definir a propia palabra "heráldica", sobre cuxo significado hai diversas opinións.

Continúan as dificultades coas palabras que compoñen o vocabulario heráldico e cuxo significado non é fácil coñecer... Termos como: *bezantes, donjonada, dragante, escusón, jefe cosido, lambrequines, mal ordenadas, medio cortado y partido, naciente, pasante, roel bezante, sobre el todo, sumada, surmontada, sotuer...* non teñen problema para heraldistas, pero para os que non entendemos, e somos moitos, resulta un tanto complicado.

Complicación que se acentúa cando, por casualidade ou interese, se comproba, por exemplo, a composición do escudo dun mesmo apelido e nos encontramos coa diversidade de criterios que van dende a diferente utilización das cores que o compoñen, á disparidade dos motivos que o integran, ou a distinta procedencia xeográfica do apelido. Certo que o escudo traballado en pedra ofrece menos dificultade pois neste material as cores, xeralmente, non existen, pero aínda así un encóntrase, ás veces, con que un escudo da mesma raíz construído por distintos autores, presentan diferenzas. Non sei se porque, no seu momento, así llo pediron, ou porque a obra déixana a gusto e criterio de quen a realiza.

Un pequeno exemplo da beleza e complexidade deste tema, podemos atopala na composición do escudo de Galicia (en canto a símbolos e cores se refire) e que foi obxecto de discusión dende o século XVI. Personaxes da talla de:

Murguía, Castelao, Bernardo Barreiro, Dalmiro de la Válgoma e Díaz Varela, Antonio Cruceiro Freijomil, Florencio Vaamonde Lores... entre outros, ocupáronse diso e as opinións difiren. Hoxe en día aínda carece dunha institucionalidade oficial.

Este traballo, baseado fundamentalmente en simples detalles ou curiosidades, ten por obxecto recordar: construcións, motivos, accións... ordes relixiosas ou militares, centros de ensinanza social, relixiosa ou militar... Recordar aquelas persoas, non só galegas senón doutras rexións que, vindo á nosa terra, alongaron a súa residencia, asentáronse contraendo matrimonio, formaron familia e orixinaron liñaxes de gran significado. A súa relación, directa ou indirecta, coa vila (e o municipio), queda perpetuada co escudo.

Ocupareime dos escudos labrados en pedra, sexa cal fora o seu significado, alusión, motivo, valor heráldico... que pola súa radicación son visibles. Non farei mención, asemade, aos vocábulos que lóxica e razoablemente deberían empregarse, senón un léxico máis popular que, coido, será máis sinxelo de entender.

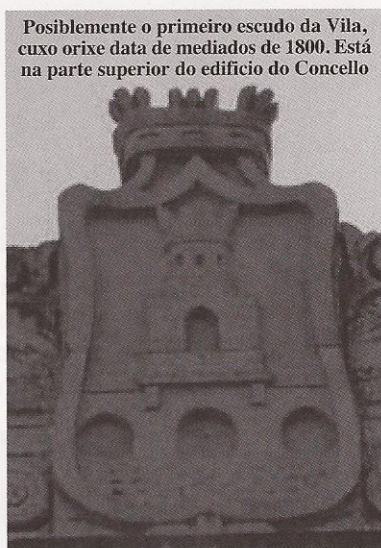
Se realizamos un circuíto pola vila, cuxa saída e chegada estivese establecida no Concello, atopariámonos cos seguintes escudos:

CONCELLO: Na parte superior da fachada principal do edificio existe un escudo, dende o ano 1931, que nos amosa: unha ponte e unha torre que aludían ao *Fuerte de San Fernando* e á ponte que daba acceso a el.

Posiblemente, antes do século XX este fora o escudo representativo da **Vila**.

XARDÍNS MUNICIPAIS: Na fonte aquí existente, dende o ano 2002, podemos ver o escudo, actual, da **Vila**, pero sen coroa. Dividido en tres partes, unha contén un piñeiro e dous osos (representativo do Mosteiro de Oseira); outra, unha ponte e unha torre (mantendo o contido do antigo) e unha áncora que nos recorda as nosas raíces mariñeiras. Circundando estes elementos, a divisa "*Nostra in mare fortuna*" (A nosa fortuna no mar).

Dende o ano 1990 pode verse outro da **Vila** no farol situado na parte central do paseo. Este amosa a coroa ducal.

Posiblemente o primeiro escudo da Vila, cuxo orixe data de mediados de 1800. Está na parte superior do edificio do Concello

RÚA REAL: Data do século XVIII. Probablemente pertenceu a un pazo que puido existir nas inmediacións. Está moi ben conservado, situado na fachada principal dunha vivenda do ano 1923, á esquerda da rúa en dirección ao *Viejo Templo*. Baixo un helmo, o escudo acolle as liñaxes de: **Ozores o Silva** (un león de pé), **Pereira** (unha cruz e unha estrela); **Soutomaior** (banda con peza axadrezada) e **Pimentel o Sequeiros** (cinco cunchas de vieira).

Próximo á finalización desta rúa, na súa marxe dereita, un escudo, dende 1992, recorda á familia **Touriño** (baixo un helmo, a figura dun touro, sobre un campo) cuxo primeiro antepasado na vila foi Benito Touriño García. Natural de Tenorio, estableceuse na vila a mediados do século XIX. Era farmacéutico e foi alcalde.

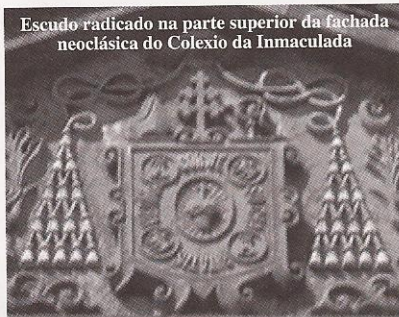
Existente na Rúa Real

VIEJO TEMPLO: Situado na fachada da parte sur, este escudo so século XVIII, consérvase en bo estado pero necesita coidados. Recorda ao **Mosteiro de Oseira**. Baixo coroa imperial o escudo presenta como fondo unha aguia de dúas cabezas con distinta orientación. Superposto á aguia, un contorno rectangular encerra dous divisións. A esquerda preséntanos un piñeiro e dous osos (son as armas do mencionado mosteiro); a dereita amósanos o brazo dun monxe empuñando un báculo abacial, unha mitra abacial e dúas follas de flor de lis (forman parte da Congregación de Castela, incluída nas rexións administrativas que a orde do Císter estableceu sobre a rede de mosteiros que tiña na península (Castela, León, Asturias e Galicia). Tamén amosa, neste mesmo lado, unha banda axadrezada (distintivo da liñaxe de San Bernardo impulsor da orde do Císter).

Escudo de Oseira, na fachada sur do Vello Templo

Cinco pezas redondas que circundan as dúas partes mencionadas, encerran cruces que representan ordes militares. Hai interpretacións distintas sobre elas. Son coincidentes ao designar tres delas: as de Calatrava, Alcántara e Montesa. Sen embargo se difire noutras dúas cruces, nomeándose, segundo o historiador: a de Temple, Malta, Avis, Santiago e, incluso, a de Cristo.

Escudo radicado na parte superior da fachada neoclásica do Colexio da Inmaculada

Unha cousa é certa: as de Calatrava, Alcántara e Montesa, todas elas, son de inspiración Cisterciense - Benedictina, españolas, e a de Avis e Cristo, portuguesas. A do Temple, nun sentido hipotético, si ten relación ao estar identificada con San Bernardo. A de Malta, é propia dos Cabaleiros sendo, neste caso, alusiva a Don Diego Arias. A de Santiago nada ten que ver co Císter.

BANDO DO RÍO: Nunha bela e orixinal vivenda, un escudo, cremos de instalación moderna, recorda os apelidos **Portabales e Pesqueira**. Catro campos, baixo helmo. O Campo superior esquerdo, presenta un castelo. O campo contiguo superior, parece conter sete flores de lis e está delimitado por sete aspas. Os dous campos inferiores, presentan, o da esquerda outras sete flores de lis e o da dereita un castelo pero diferente ao que figura no campo superior. O campo tamén está delimitado por sete aspas.

ALCALDE JOSÉ DEL RÍO: Nun edificio de moderna construción, un escudo, dende o ano 2007, recorda a liñaxe **Calvo**. A súa composición, de orixe castelán, presenta un campo cunha faja. Outro campo, cinco puntas de lanza postas en forma de aspa. Outro campo, seis bandas en diagonal (ao parecer en contra das Leis heráldicas). No interior, un campo bordeando todo o escudo no que unha metade (destra) ten nove aspas e a outra metade (sinistra) o lema "*cum ferro et lancea vici*".

Noutro edificio, contiguo ao anterior, e aínda sen finalizar a súa construción, un escudo instalado en 2008 evoca a liñaxe **Argibay**. Composición de orixe vasca, presenta un só campo cunha árbore cortada en dúas caldeiras de sable. No interior do escudo, rodeándoo na súa totalidade, un campo con oito aspas.

DOCTOR TOURIÑO: Na fachada lateral dun inmoible (contiguo á Capela Evanxélica), propiedade da familia Ureña, pode verse un escudo cuxa radicación pode remontarse a uns trinta anos? O escudo está dividido en cinco partes, cada unha delas corresponde a unha liñaxe, pero, a pesares de intentalo a

Hemicar, S.L.

Pintura al horno
Bancada de Carrocería

TALLERES

HEMICAR, S.L.

CHAPA - PINTURA - MECÁNICA

Avda. Médico Ballina, 5
LÉREZ -PONTEVEDRA

Teléf.: 986 870 045
Móvil: 689 300 438
Particular: 986 852 525

través de diversos estamentos, libros,... e incluso familiares, non puiden descubrir a que apelido representa cada un dos campos.

CONCEPCIÓN ARENAL: No colexio da Inmaculada, no centro da súa bela fachada de estilo neoclásico, pode verse un belo escudo que data de 1908. É representativo do cardeal **José María Martín de Herrera y de la Iglesia**, impulsor deste centro de ensinanza, rexido dende a súa fundación por monxas.

Existente na fachada principal do Novo Templo

Encima do escudo, de esquerda a dereita, móstranse: a mitra cardinalicia, a cruz de Caravaca e un báculo. No interior do escudo, no centro dunha peza oval, o corazón de Xesús e rodeando dita peza, ocupando esquinas, outras catro cilíndricas que conteñen: dúas delas un león e outras dúas un castelo, alusivas aos reinos de León e Castela. Entre estas pezas circulares, a inscrición: "*Victima Cor Jesu Charitatis*" ("Corazón de Xesús vítima de amor"). Circundando este conxunto, pola súa parte exterior uns cordóns que significan o grao de dignidade do cardeal (é unha distinción que outorga o Papa) e debaixo, no centro, o colar significativo do palio arcebispal.

No parque Eguren, un marco de pedra instalado en 1985 móstranos na súa parte leste unha cruz, e na súa parte oeste o escudo da **Vila**, sen a divisa pero con coroa real. Delimita a propiedade dos terreos municipais e eclesiásticos.

Neste mesmo entorno do Parque Eguren, sobre o soportal da porta principal do novo templo, un gran escudo cun contido sinxelo, alusivo á Virxe María e que dá nome á **Parroquia**. Uns adornos vexetais rodean este escudo integrado polas letras maiúsculas, entrelazadas, "A" e "M" cuxo significado é "Ave María". Sobre o escudo, unha coroa rematada por unha cruz sobre a bola do mundo.

Descendendo a rúa, á dereita, o Grupo Escolar, edificio do ano 1898, amósanos na

parte superior da fachada principal, un escudo. Aínda que cun contorno distinto, o seu contido é o mesmo que existe na Casa Consistorial (unha ponte e unha torre) o cal nos

indica que nesa época era o escudo oficial da Vila. Actualmente está moi deteriorado e ofrece moita dificultade para visualizalo. Que saiba, aínda non existe ningún escudo en pedra da **Vila** coa súa coroa actual.

Entre esta rúa e a de O Carballiño, na Praza das Áncoras, dende o ano 1975 unha placa de pedra amósanos o slogan e o escudo da Vila (coa coroa ducal).

AVENIDA DE OURENSE: Ao lado da Casa Consistorial, nunha

zona axardinada, un escudo que data do século XVIII, recorda ao **Mosteiro de Oseira**. Debeu estar radicado, antigamente, no propio edificio do Priorato. Está un tanto erosionado pois a súa labra non é moi profunda.

É indubidable que o autor deste escudo non é o mesmo que quen realizou o que se atopa no exterior do **Viejo Templo**, xa que as diferencias son notorias.

O que agora nos ocupa ten a coroa real; a banda axadrezada, a mitra e o báculo ofrecen distintas características; mostra unha soa folla de flor de lis; o seu contorno é curvilíneo e non chega a unirse; tan só dúas cruces da pezas redondas teñen similitude coas doutro escudo.

Os escudos esculpidos en pedra son pródigos no caso urbano e arredores, (José Meijón Area encargouse de deixarnos un bo número deles) pero os elementos heráldicos no municipio (do que espero ocuparme no próximo número) son poucos.

Dun tempo a esta parte, algunhas familias tiveron a iniciativa de instalar unha labra alusiva á súa liñaxe ou a determinados motivos perpetuando, desta forma, o recordo dos seus antepasados ou aquilo que tivo relevancia na súa vida. Son de recente creación, pero forman parte, xa, da historia heráldica da vila.

Escudo de Oseira, ao lado do Concello

Escudo da Vila na Praza das Áncoras, aínda que coa coroa ducal